

Bilaga till skrivelse Angående en nationell policy för open access

2011-10-05

Åtgärder som del av en nationell open access-policy

Här anges tänkbara åtgärder eller uppdrag som skulle kunna ingå i en nationell open access-policy. Uppdragen bör i första hand kunna adresseras till någon eller några av följande: KB, Vetenskapsrådet och andra forskningsfinansiärer, universitet och högskolor och deras samverkansorganisation SUHF.

Bilagan har varit utsänd för synpunkter inom styrgruppen men styrgruppen har inte tagit ställning i detalj till innehållet. Syftet är närmast att konkretisera vad en nationell open access-policy skulle kunna innehålla.

1. Stöd och incitament för ökad open access-publicering

1.a Open access-policies

Ett växande antal forskningsfinansiärer och lärosäten har antagit policies som ställer krav på open access-publicering. Det är angeläget att så många som möjligt antar sådana policies och att de är i huvudsak likalydande för att inte skapa förvirring för den enskilde forskaren. Likaledes är det viktigt att dessa policies följs upp på ett genomtänkt sätt. Tänkbara uppdrag:

- Samordna open access-policies för alla offentliga forskningsfinansiärer.
- Främja en dialog och ökad samordning mellan lärosäten om open access-policies.

1.b Underlätta publicering i open access-tidskrifter

Idag kan inte publicering i open access-tidskrifter konkurrera på samma villkor med publicering i traditionella tidskrifter. Ett huvudskäl är att i synnerhet de mer högrankade open access-tidskrifterna kräver en publiceringsavgift, på i genomsnitt ca 25 – 30 000 kr. Det finns idag varierande möjligheter för en forskare att få ersättning för denna avgift, antingen från forskningsfinansiärer eller från lärosäten. Detta skulle behöva samordnas och bli tydligare. Tänkbara uppdrag:

- Utforma gemensamma riktlinjer för finansiering av publiceringsavgifter i samverkan mellan forskningsfinansiärer och lärosäten.
- Underlätta svenska forskares OA-publicering inom ramen för nationella e-licenser genom att sluta nationella avtal med OA-förlag. Särskilda subventioner från regeringen för sådana avtal under en övergångsfas skulle kunna ge en snabbare utveckling av OA-publicering. En parallell är de subventioner regeringen gav lärosätena, via KB, under perioden 1998 - 2002 med sammanlagt 10 miljoner kronor för att underlätta övergången från tryckta tidskrifter till e-

tidskrifter.

Ett annat skäl för att open access-tidskrifter missgynnas är att meriterings- och resursfördelningssystem är baserade på bibliometriska indikatorer som återspeglar kvalitet med en avsevärd fördröjning (och bias i fråga om språkområde och val av publiceringskanal). Open access-tidskrifter är till stor del nystartade och kan först efter några år få bibliometriska faktorer angivna. Även om detta kan rättas till med tiden så finns också en given fördel med open access-tidskrifter, nämligen att de når alla potentiella användare, vilket i sig borde vara ett skäl att höja deras meritvärde. Tänkbara uppdrag:

- Undersöka hur man ska kunna skapa positiva incitament för OA-publicering inom meriterings- och resursfördelningssystem baserade på publiceringsdata.

1.c Information och analys

Övergången till en open access-modell är en stor omställning både för forskarsamhället och för biblioteken. Det krävs mer av både information, råd, analys och diskussion.

Tänkbara uppdrag:

- Förstärka information och rådgivning om OA till svenska forskare. Organisera diskussion och dialog om open access inom det svenska forskarsamhället.
- Genomföra fördjupade analyser av vad en övergång till en open access-modell innebär i olika avseenden och vad olika användargrupper har för behov och problem angående tillgång till vetenskaplig information. Sofistikerade ekonomiska analyser och användarstudier har genomförts i länder som Storbritannien och Danmark. Särskilda medel för detta skulle möjliggöra mer omfattande analyser.

2 Infrastruktur för open access-publicering

En väl fungerande svensk infrastruktur för open access-publicering innefattar både öppna arkiv/publiceringsdatabaser vid lärosätena, svenska open access-tidskrifter, utgivning av svenska vetenskapliga open access-monografier och en nationell söktjänst.

Tänkbara uppdrag:

- Främja vidareutveckling och samordning av öppna arkiv/publiceringsdatabaser vid svenska lärosäten. Utökade resurser skulle möjliggöra en accelererad IT-utveckling och samordning.
- Ge stöd till omvandlingen av svenska vetenskapliga tidskrifter till en OA-modell. Utökade resurser kan behövas för tidskriftsstöd, ekonomisk och teknisk rådgivning.
- Initiera en bredare utgivning av svenska vetenskapliga monografier i open access-modell, gärna i samarbete mellan forskningsfinansiärer, lärosäten och förlag. Särskilda satsningar kan behövas i ett inledningskede.
- Vidareutveckla söktjänsten SwePub ifråga om täckning och datakvalitet. Söktjänsten ger idag möjlighet att samsöka ett trettio-tal svenska lärosätens publiceringsdatabaser, både efter referenser samt till en mindre men växande del

också efter publikationer som är open access. Söktjänsten synliggör svenska forskningspublikationer och kan stimulera till en ökad andel open access. Den skulle också kunna användas för att följa upp open access-utvecklingen i Sverige. Vidare används data från publiceringsdatabaser och SwePub också som underlag för redovisning och resursfördelning på lärosätetsnivå. Söktjänsten borde vidareutvecklas vad gäller datakvalitet, funktionalitet och marknadsföring. Täckning och datakvalitet är också till stor del beroende av de incitament som lärosätena har. En tänkbar utveckling där SwePub-data även används som underlag för nationell fördelning av forskningsmedel skulle därför stärka tjänsten genom att förstärka dessa incitament. Särskilda medel krävs för att vidareutveckla SwePub till att motsvara ökade förväntningar.

- Utredda om det behövs en nationell publiceringsplattform - i anslutning till LIBRIS - för små forsknings- och kulturinstitutioner utan resurser att skapa egna öppna arkiv.
- Utredda hur en open access-modell i högre grad skulle kunna tillämpas på forskningsdata och hur öppna forskningsdata ska sammanlänkas med fritt tillgängliga publikationer.
- KB förväntas få ett utökat uppdrag att organisera insamling och bevarande av e-publikationer genom en ny lagstiftning. Därvid bör KB internt och i dialog med omvärlden kommunicera hur man vill hantera digital insamling av svenska vetenskapliga publikationer och säkra deras långsiktiga tillgång.

Uppdragen skulle i varierande utsträckning också behöva vara förenade med särskilda medel, vilket angetts ovan utan ambitioner på särskild precision i detta skede.

Man kan jämföra med den nyligen framlagda rapporten "Recommendations for Implementation of Open Access in Denmark"¹. Där föreslår man ett anslag på 21,3 milj DKR under en 4-års-period.

Jan Hagerlid

Samordnare för OpenAccess.se

¹ <http://www.fi.dk/viden-og-politik/strategier-og-handlingsplaner/open-access/recommendations-for-implementation-of-open-access-in-denmark-final-report-from-the-open-access-committee.pdf>